

คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทย : ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย

Food vocabulary in Thai literature :

The relationship between Thai language and culture

วิชุดา พรายยงค์*

Vichuda Prayyong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University, Thailand

Email: au_vichuda@hotmail.com

Received: April 01, 2026

Revised: April 04, 2026

Accepted: April 08, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทย : ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยในด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย ผู้เขียนสำรวจวรรณคดีไทยในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ (๑) ไตรภูมิพระร่วง (๒) นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน (๓) กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน (๔) พระอภัยมณี (๕) รำพันพิลาป แบ่งหมวดหมู่คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยโดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ทางภาษาด้านความหมายและที่มาของชื่ออาหารจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ และประมวลแนวคิดและทฤษฎีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย จากพระยาอนุมานราชธน, กระทรวงวัฒนธรรม

ผู้เขียนรวบรวมคำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยจำนวน ๑๕ คำ จากวรรณคดีไทยพบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารสมัยกรุงธนบุรีจากวรรณคดีไทยเรื่องนิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๔ เรื่อง คือ เสภาขุนช้างขุนแผน กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน พระอภัยมณี รำพันพิลาป ดังพบคำศัพท์อาหารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมากที่สุดจำนวน ๖ คำ รองลงมาคือคำศัพท์อาหารที่นิยมใช้ในประเพณี จำนวน ๕ คำ คำศัพท์อาหารที่มาจากคำยืมภาษาต่างประเทศ จำนวน ๓ คำ และคำศัพท์อาหารที่มาจากภาษาถิ่นจำนวน ๑ คำ การพบคำศัพท์อาหารด้านวิถีชีวิตของไทยมากที่สุด แสดงให้เห็นการดำรงชีวิตของผู้คนดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายใกล้ชิดกับธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้คำศัพท์อาหารที่นิยม

* ผศ.ดร.วิชุดา พรายยงค์ Asst.Prof.Dr.Vichuda Prayyong คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University.

ใช้ในประเพณีมีชื่ออาหารที่เป็นมงคลแสดงความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรมและยังปรากฏชัดว่า คำศัพท์ชื่ออาหารไทย เช่น ต้มยำ(กุ้ง) ได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกโลกที่จับต้องไม่ได้และคำศัพท์อาหาร ที่มีที่มาจากภาษาต่างประเทศ ภาษาถิ่น แสดงถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ การศึกษา คำศัพท์อาหารจากวรรณกรรมไทยจึงแสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยในแต่ละยุคสมัยได้ เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : คำศัพท์อาหาร; วรรณคดีไทย; ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย

Abstract

Academic Article titled ‘Food Vocabulary in Thai Literature:Relationship on Language and Thai Culture This academic article aims to study the author investigates Thai literatures from the Sukhothai, Ayutthaya, Thonburi, and Rattanakosin periods, employing purposive sampling from the following works: (1) Traiphum Phra Ruang, (2) Nirat Phraya Mahanuphap’s Journey to China, (3) The Verse of food and dessert by King Rama ii (4) Phra Aphai Mani, and (5) Rampan Pilap.

Food vocabulary in these texts is categorized and analyzed based on semantic criteria and the etymology of food names, as defined in the Royal Institute Dictionary (2011). The study further draws upon theoretical perspectives on linguistic and cultural reflection proposed by Phraya Anuman Rajadhon and the Ministry of Culture.From the selected corpus the author identifies 15 food-related lexical items. These include entries from Nirat Phraya Mahanuphap’s Journey to China (Thonburi period) and four Rattanakosin-era works: Khun Chang Khun Phaen The Verse of food and dessert by King Rama ii, Phra Aphai Mani, and Rampan Pilap. The classification reveals: 6 terms related to everyday life 5 terms associated with ritual practices 3 loanwords from foreign languages, and 1 term of regional dialectal origin.

The prevalence of vocabulary related to daily life reflects the simplicity of traditional Thai ways of living, closely tied to the abundance of natural resources. In addition, food vocabulary commonly used in traditional ceremonies often carries auspicious meanings, thereby demonstrating the close interrelationship between language and culture. Moreover, food names such as Tom Yam (Kung), which has been inscribed as an element of UNESCO’s Intangible Cultural Heritage. Food vocabulary derived from foreign languages and regional dialects reflects the processes of cultural interaction

and exchange between Thailand and other societies. The study of food vocabulary in Thai literature thus serves as a valuable Relationship on Language and Thai Culture across different historical periods.

Keywords: Food Vocabulary; Thai Literature; Relationship on Language and Thai Culture

บทนำ

อาหารเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนความเป็นไทยมายาวนาน ดังสำนวนไทยที่แสดงความสัมพันธ์ทางภาษาทางวัฒนธรรมไทย เช่น ข้าวเหลือ เกลืออิม (สำ) หมายถึง น. บ้านเมืองที่บริบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร.^๑ ข้าวยากหมากแพง (สำ) หมายถึง น. ภาวะขาดแคลนอาหาร, ทุพภิกขภัย.^๒ อาหารเป็นการแสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยและเป็นส่วนหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ดังที่คำศัพท์เกี่ยวกับอาหารได้เป็นรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมไทย “คำบางคำต้องการภาพรวมที่ครอบคลุมภูมิปัญญานั้น ๆ ของทุกท้องถิ่น เช่น สำรับอาหารไทย ไก่ชนไทย เป็นต้น รายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ๓ รายการ ได้แก่ ต้มยำกุ้ง ผัดไทย สำรับอาหารไทย”^๓

ดังจะเห็นได้ว่าคำศัพท์อาหารเป็นสิ่งแสดงถึงวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารได้ปรากฏในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังพบคำศัพท์อาหารปรากฏชื่อขนมต้มในวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพระร่วง ความว่า “กาลวันหนึ่งพระองค์จึงให้หาขนมต้มได้ ๑๖,๐๐๐ ลูก พระองค์จึงทอดแหวนพระธำรงดวง ๑ ออกจากพระกรแห่งพระองค์ ๆ จึงใส่เข้าไปในขนมต้มแล้ว พระองค์จึงเอาขนมอันที่ใส่แหวนนั้นวางไว้เหนือขนมต้มแล้ว ๆ พระองค์จึงเอาขนมอันที่ใส่แหวนนั้นวางไว้เหนือขนมทั้งหลายนั้น”^๔ การศึกษาวรรณคดีไทย แต่ละยุคสมัยทั้งวรรณคดีราชสำนักและวรรณคดีชาวบ้านท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้อ่านได้ศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยในช่วงเวลาต่าง ๆ การศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารในวรรณคดีไทย : ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย จะทำให้ทราบความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์อาหาร

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๕.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑๙๓.

^๓ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://qrcode.culture.go.th/pdfbook/ich%๒๐\(๓\).pdf](https://qrcode.culture.go.th/pdfbook/ich%๒๐(๓).pdf) [๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๘].

^๔ กรมศิลปากร, ไตรภูมิพระร่วง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.finearts.go.th/nlttrang/view/๔๒๔๘๘-ไตรภูมิพระร่วง>, [๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๘].

ที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมไทย ได้แก่ ประเพณี วิถีชีวิต ภาษาถิ่น ที่มาของคำศัพท์การรับวัฒนธรรมของต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของคนไทยในแต่ละสมัยเป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาคำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ ในด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย

วิธีการศึกษา

๑. ผู้เขียนสำรวจวรรณคดีไทยในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ (๑) ไตรภูมิพระร่วง (๒) นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน (๓) ภาพยนตร์เชมเครื่องคาวหวาน (๔) พระอภัยมณี (๕) รำพันพิลาป

๒. แบ่งหมวดหมู่คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยโดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ทางภาษาด้านความหมายและที่มาของชื่ออาหารจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ และประมวลแนวคิดและทฤษฎีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย จากพระยาอนุมานราชธน, กระทรวงวัฒนธรรม

๓. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบตารางและอภิปรายผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

๑. คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทย

บทความวิชาการนี้ผู้เขียนสำรวจวรรณคดีไทยในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ (๑) ไตรภูมิพระร่วง (๒) นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน (๓) ภาพยนตร์เชมเครื่องคาวหวาน (๔) พระอภัยมณี (๕) รำพันพิลาป แบ่งหมวดหมู่คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยโดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ทางภาษาด้านความหมายและที่มาของชื่ออาหารที่มีการให้ความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ และประมวลแนวคิดและทฤษฎีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย จากพระยาอนุมานราชธน, กระทรวงวัฒนธรรม โดยขอบเขตความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย ได้แก่ คำศัพท์อาหารที่นิยมใช้ในประเพณี, คำศัพท์อาหารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ได้แก่ วัตถุดิบ ภูมิปัญญาไทย, คำศัพท์อาหารที่มาจากภาษาถิ่น, คำศัพท์อาหารที่มาจากคำยืมภาษาต่างประเทศ โดยผู้เขียนรวบรวมคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารจากวรรณคดีไทย โดยเรียงลำดับและอ้างอิงความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ คัดเลือกมานำเสนอจำนวน ๑๕ คำ นำเสนอตารางที่ ๑ ดังนี้

^๕ อ่างแล้ว.

คำศัพท์อาหาร	ความหมาย	คำศัพท์ อาหารจาก วรรณคดีไทย เรื่อง	ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย			
			คำศัพท์ อาหาร ที่นิยมใช้ใน ประเพณี	คำศัพท์ อาหาร ที่เกี่ยวข้อง วิถีชีวิต	คำศัพท์ อาหาร ที่มาจาก ภาษาถิ่น	คำศัพท์ อาหาร ที่มาจาก คำยืม ภาษา ต่างประเทศ
๑. แกงคั่ว	น. แกงกะทิจนิตหนึ่ง คล้ายแกง เผ็ดแต่มีรสออกเปรี้ยว เช่น แกงคั่วผักบุ้ง แกงคั่วมะระ., ๒๕๕๖ หน้า ๑๕๒	ภาพย้เห่ชม เครื่อง คาว หวาน		/		
๒. ก้อยกุ้ง	น. ชื่ออาหารชนิดหนึ่ง คล้ายปลา ทำด้วยกุ้งสด เรียกว่า ก้อยกุ้ง (๒) (ถิ่น-อีสาน) น. ชื่ออาหาร ชนิดหนึ่ง ทำจากเนื้อ ปลา กุ้ง ที่ดิบ ๆ คล้ายปลา., ๒๕๕๖ หน้า ๙๐	ภาพย้เห่ชม เครื่อง คาว หวาน			/	
๓. ขนมเป็อง	น. อาหารว่างชนิดหนึ่ง ทำโดย ละเลงแป้งถั่วทองที่ผสมหัวกะทิ ลงบนกระทะแบนที่เรียกว่า กระเป็อง ให้เป็นแผ่นกลม ๆ และ บางเสมอกัน ใส่ไส้หวานหรือเค็ม แล้วพับ ๒, ขนมเป็องไทย ก็เรียก., ๒๕๕๖ หน้า ๑๖๖	ขุนช้าง ขุนแผน		/		
๔. ขนมปัง	น. อาหารชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้ง สาลิ แป้งข้าวไรย์ แป้งข้าวบาร์เลย์ เป็นต้น ผสมยีสต์ นวดให้เข้ากัน ทิ้งไว้จนขึ้นฟู ใส่พิมพ์ แล้วอบให้ สุก. (ปัง โปร. ว่า pào, เทียบ ผ. ว่า pain). ,๒๕๕๖ หน้า ๑๖๖	พระอภัยมณี				/
๕. ขนมจิ้น	[ชะหนม-] น. อาหารชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งเป็นเส้นกลม ๆ คล้าย เส้นหมี่ กินกับน้ำยา น้ำพริก เป็นต้น, ลักษณะนามว่า จับ หรือ หั่ว เช่น ขนมจิ้น ๕ จับ หรือ ขนมจิ้น ๕ หั่ว., ๒๕๕๖ หน้า ๑๖๗	ขุนช้าง ขุนแผน	/			

๖. ข้าวแช่	น. ชื่ออาหารชนิดหนึ่ง มีข้าวสุก ขัดแช่น้ำเย็น กินกับเครื่องกับข้าว ต่าง ๆ., ๒๕๕๖ หน้า๑๙๑)	รำพันพิลาป	/			
๗. จันอับ	น. ชื่อขนมหวานอย่างหนึ่งของจีน มีหลายอย่างรวมกัน เช่น ข้าวพอง ถั่วตัด งาตัด. ,๒๕๕๖ หน้า ๓๑๓	นิราศพระยา มหานุภาพไป เมืองจีน				/
๘. จ่ามกฏ	น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง คล้าย กะละแมขาว มีไส้เป็นถั่วลิสงเม็ด ห่อด้วยใบตองอ่อนนบ เช่น งาม จริงจ่ามกฏ ไส้ชื่อจุ้มกฏทอง (เห่ชมเครื่องคาวหวาน). , ๒๕๕๖ หน้า ๓๑๗	กาพย์เห่ชม เครื่อง คาว หวาน	/			
๙. ต้มยำ	น. ชื่อแกงอย่างหนึ่ง ใช้เนื้อปลา หรือเนื้อสัตว์อื่นต้มในน้ำเปล่า หรือในกะทิ ใส่ตะไคร้ ใบมะกรูด และปรุงรสเปรี้ยวเค็ม อาจใส่น้ำ พริกเผา., ๒๕๕๖ หน้า๔๕๕	พระอภัยมณี		/		
๑๐. ทองหยอด	น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยไข่ แดงประสมแป้งเล็กน้อย หยอด เป็นลูกกลม ๆ อย่างหยดน้ำในน้ำ เชื่อมเดือด ๆ, ลักษณะนามว่า ลูก., ๒๕๕๖ หน้า ๕๕๑	กาพย์เห่ชม เครื่อง คาว หวาน	/			
๑๑. ทอดมัน	น. ของกินชนิดหนึ่ง เอาปลาหรือ กุ้งผสมกับน้ำพริกแกง โขลกให้ เข้ากันจนเหนียวแล้วทอดใน น้ำมัน., ๒๕๕๖ หน้า๕๕๔	ขุนช้าง ขุนแผน		/		
๑๒. ฝอยทอง	น. ชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยไข่ แดงผสมไข่น้ำคางเล็กน้อย ใส่กรวยโรยเป็นเส้นเล็ก ๆ ในน้ำ เชื่อมเดือด ๆ แล้วจับเป็นแพ, ลักษณะนามว่า แพ.,๒๕๕๖ หน้า ๗๙๔)	กาพย์เห่ชม เครื่อง คาว หวาน	/			

๑๓. มีสมัน	[มัดสะหมัน] น. ชื่อแกงชนิดหนึ่ง น้ำแกงข้น เป็นแกงอย่างมุสลิม ใช้เนื้อหรือไก่เป็นต้นชิ้นโต ๆ ปรงด้วยเครื่องเทศ มีรสเค็ม หวาน และออกเปรี้ยวเล็กน้อย., ๒๕๕๖ หน้า ๙๐๐)	กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน				/
๑๔. พระนาง	น. แกงคั่วไก่หรือเนื้อเป็นต้น น้ำแกงข้น., ๒๕๕๖ หน้า ๙๒๕	พระอภัยมณี		/		
๑๕. ท่อหมก	น. ชื่อกับข้าวชนิดหนึ่ง ใช้ น้ำพริกกับเนื้อปลาเป็นต้นกวนกับน้ำกะทิมีฝักรองแล้วห่อหนึ่ง., ๒๕๕๖ หน้า ๑๓๒๐	พระอภัยมณี		/		

ตารางที่ ๑ คำศัพท์เกี่ยวกับอาหารจากวรรณคดีไทย : ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย

๒. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย

ผู้เขียนรวบรวมคำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยดังแสดงรายละเอียดไว้ข้างต้น จำนวน ๑๕ คำ มาจากวรรณคดีไทย ดังนี้ สมัยสุโขทัย ไตรภูมิพระร่วงพบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหาร คือ คำว่าขนมต้ม แต่เนื่องจากไม่มีการให้ความหมายตามพจนานุกรมจึงไม่นำเสนอลงในตาราง ในสมัยอยุธยาไม่พบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารในวรรณคดีที่ชัดเจน สมัยกรุงธนบุรีพบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารในนิราศพระยามหามุนีภาพไปเมืองจีน, สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๔ เรื่อง คือ เสภาขุนช้างขุนแผน, กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน, พระอภัยมณี, รำพันพิลาป

ดังพบคำศัพท์อาหารในวรรณคดีเรื่องกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ จำนวนมากที่สุด ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนคัดเลือกคำศัพท์บางส่วนมานำเสนอ เพื่อให้ได้รับความรู้ที่หลากหลายจากวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ พบคำศัพท์ที่เกี่ยวกับกบฏวิถีชีวิตมากที่สุด จำนวน ๖ คำ, รองลงมาคือ คำศัพท์อาหารที่นิยมใช้ในประเพณีจำนวน ๕ คำ, คำศัพท์อาหารที่มาจากคำยืมภาษาต่างประเทศ จำนวน ๓ คำ, และคำศัพท์อาหารที่มาจากภาษาถิ่นจำนวน ๑ คำ

๒.๑ ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย คำศัพท์อาหารที่เกี่ยวกับกบฏวิถีชีวิต

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากร จึงเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญในการประกอบอาหารจนมีชื่อเสียงไปทั่วโลก ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณและอาหารของไทย เป็นที่ทราบกันทั่วไป ดังที่ สันต์ ท. โกมลบุตร^๖ กล่าวในหนังสือเล่าเรื่องกรุงสยาม ซึ่งเป็นความคิดเห็นของชาวต่างชาติ คือ มงเซญอร์ ปาลเลอวิช ความว่า “ข้าพเจ้าไม่ทราบเลยว่าในโลกนี้ยังมีประเทศใดบ้างที่มีความอุดมสมบูรณ์

^๖ สันต์ ท. โกมลบุตร, (แปล), เล่าเรื่องกรุงสยาม, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓-๓๔.

ยิ่งไปกว่าประเทศสยามหรือหาไม่ โคลนตมของแม่น้ำ ได้ทำให้ผืนแผ่นดินอุดมไปด้วยปุ๋ยอยู่ทุกปี โดยแทบจะไม่ต้องบำรุงผืนดินเลยก็ได้ ต้นข้าวกอใหญ่อันมีรสดีพิเศษ ซึ่งไม่เพียงพอเลี้ยงประชาชนพลเมืองเท่านั้น ยังส่งออกไปขายยังเมืองจีนและที่อื่น ๆ ได้อีกปีละไม่น้อยกว่า ๑๕,๐๐๐ แก่งโต้ง^๗ วิถีชีวิตของไทยเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ วัตถุดิบ และการปรุงอาหารจึงมักเป็นของที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่มีความอุดมสมบูรณ์ คำศัพท์อาหาร “แกงคั่ว” ปรากฏในประชุมกาพย์เห่เรือ กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน รัชกาลที่ ๒^๘

“เหลือรู้หมูป่าต้ม **แกงคั่วส้ม**ใส่ระกำ
รอยแจ้งแห่งความขำ ข้าทรงเส้าเจ้าตราครดอม”

คำศัพท์อาหาร “ขนมเบื้อง” คำศัพท์อาหาร “ขนมเบื้อง” ปรากฏในขุนช้างขุนแผน ตอนที่นางสร้อยฟ้า ศรีมาลา ทำขนมเบื้อง ซึ่งขนมเบื้องเป็นอาหารท้องถิ่นภาคกลาง นางสร้อยฟ้าเป็นสาวเชียงใหม่ จึงอาจจะไม่ค่อยถนัดในการทำขนมภาคกลางเท่าไร ดังปรากฏในขุนช้างขุนแผน^๙

“พลายชุมพลจึงว่าพี่สร้อยฟ้า ทำ**ขนมเบื้อง**หนาเหมือนแป้งจี
พระไวยตอบว่าหนาหนาดิ ทองประศรีว่ากูไม่เคยพบ”

การทำขนมเบื้องนั้นไม่เพียงแต่เป็นอาหารแต่ยังเป็นการแสดงถึงฝีมือในการปรุงอาหารของสตรีในสมัยโบราณอีกด้วย การทำขนมเบื้องนี้หากไม่มีฝีมือประณีตจะไม่สามารถทำได้สำเร็จ จึงทำให้มีสำนวนไทยว่าละเลงขนมเบื้องด้วยปาก หมายถึง ดีแต่พูด แต่ทำไม่ได้^{๑๐} “กระทั่งถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังถือกันว่า “หญิงใดละเลงขนมเบื้องได้ จีบขนมจีบได้ ปอกมะปรางรีวได้ จีบใบพลูได้ยาว คนนั้นมีค่าถึง ๑๐ ชั่ง” หมายความว่า หญิงนั้นมีคุณสมบัติพร้อมนั่นเอง”^{๑๑} นับว่าคำศัพท์อาหาร “ขนมเบื้อง” ไม่เพียงมีความหมายถึงขนมแสนอร่อยแต่ยังมีความสำคัญในการสะท้อนภาพวัฒนธรรมไทย ความเป็นกุลสตรีที่สังคมไทยยกย่องอีกด้วย คำศัพท์อาหาร “ต้มยำ”, คำศัพท์อาหาร “พะแนง” คำศัพท์อาหาร ต้มยำ และพะแนง ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระอภัยมณีตอนที่นางสุวรรณมาลี

^๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, **ประชุมกาพย์เห่เรือ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://vajirayana.org/%20ประชุมกาพย์เห่เรือ/พระราชนิพนธ์รัชกาลที่-๒,๒๔๖๐, \[๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘\]](https://vajirayana.org/%20ประชุมกาพย์เห่เรือ/พระราชนิพนธ์รัชกาลที่-๒,๒๔๖๐,%20กรกฎาคม๒๕๖๘).

^๘ กรมศิลปากร, **ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดวชิรญาณ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://vajirayana.org/%20ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ/\(๒๔๖๑\), \[๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๘\]](https://vajirayana.org/%20ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ/(๒๔๖๑), [๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๘]).

^๙ อ้างแล้ว.

^{๑๐} กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, **เปิดคุณสมบัติเด่นหญิงไทยสมัยรัชกาลที่ ๔ ต้องละเลง “ขนมเบื้องได้”**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://www.silpa-mag.com/culture/article_๑๓๗๓๑๓, ๒๕๖๘, \[๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๘\]](https://www.silpa-mag.com/culture/article_๑๓๗๓๑๓, ๒๕๖๘, [๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๘]).

ป้อนอาหารให้สุนัขสมุทร แสดงให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่สุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณี ทั้งต้มยำและพะแนงเป็นอาหารที่คนไทยรู้จักและได้รับความนิยม ปรากฏในพระอภัยมณี^{๑๑}

“แล้วปั้นข้าวเอาสุกรมาป้อนให้ อร่อยใจจริงเจียวเคี้ยวมำมำ
กึ่งกับไข่ไก่พะแนงแกงต้มยำ กินก็เติบเปิบคำล้วนโตโต”

นอกจากนี้ ทั้งต้มยำและพะแนง เป็นชื่ออาหารที่คนไทยและคนต่างชาติรู้จักกันเป็นอย่างดีจนปัจจุบัน ดังที่ “ต้มยำ(กึ่ง) ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติโดยยูเนสโกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๗”^{๑๒} และชื่อคำศัพท์อาหาร “พะแนง” ก็ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติเช่นกัน “ซึ่งเมื่อต้นปี ๒๕๖๖ Taste Atlas ได้จัดอันดับให้แกงพะแนงติดอันดับ ๑ ของอาหารประเภทสัตว์ที่มีรสชาติดีที่สุดในโลก”^{๑๓} นับว่าคำศัพท์อาหาร “ต้มยำ”, คำศัพท์อาหาร “พะแนง” เป็นภาพสะท้อนทางวิถีชีวิตอันอุดมสมบูรณ์ของคนไทยจากอดีตและสืบทอดวัฒนธรรมด้านอาหารมาจนปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับในระดับโลกอันเป็นสิ่งที่คนไทยควรภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง คำศัพท์อาหาร “ทอดมัน”, คำศัพท์อาหาร “ห่อหมก” ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง ขุนช้างขุนแผน^{๑๔}

“ฝ่ายว่าสายทองกับข้าคน ทำสำหรับสับสน
ทอดมันกั๋งพริกส้มข่าตะไคร้ใส่ปรุง แกงอ่อมหอมฟุ้งทั้งต้มยำ”
“บ้างทำห่อหมกปกปิดไว้ ต้มไข่ผัดปลาแห้งทั้งแกงบวน
บ้างก็ทำวันชาสาธุ ข้าวเหนียวหน้าหมูไว้ถั่วถั่ว”

ขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยโดยเฉพาะในภาคกลางเป็นอย่างดี ดังปรากฏวัฒนธรรม ประเพณีไทยมากมาย รวมถึงคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารที่หลากหลายทั้งคาวหวาน แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร อีกทั้งการจัดอาหารให้เหมาะสมกับโอกาส เช่น การเลี้ยงรับรองแขกที่มาเยือน จะต้องสมฐานะกับแขกและเจ้าของบ้าน แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีของไทย

^{๑๑} กรมศิลปากร, พระอภัยมณี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://vajirayana.org/%/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ., ๒๕๔๔, \[๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘\].](https://vajirayana.org/%/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ., ๒๕๔๔, [๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘].)

^{๑๒} วราพงษ์ เทพรักษ์ทอง, ต้มยำกั๋งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ, [ออนไลน์]: แหล่งที่มา [https://www.senate.go.th/view/๓๘๖/News/%, ๒๕๖๗, \[๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘\].](https://www.senate.go.th/view/๓๘๖/News/%, ๒๕๖๗, [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘].)

^{๑๓} ไทยรัฐ, ๕ อาหารไทยติดอันดับ ๑ ใน ๑๐๐ เมนูที่ดีที่สุดในโลก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://www.thairath.co.th/lifestyle/food/๒๗๔๗๕๔, ๒๕๖๖, \[๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๘\].](https://www.thairath.co.th/lifestyle/food/๒๗๔๗๕๔, ๒๕๖๖, [๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๘].)

^{๑๔} อ้างแล้ว.

๒.๒ ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย คำศัพท์อาหารที่นิยมใช้ในประเพณี

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากร จึงเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญในการประกอบอาหารจนมีชื่อเสียงไปทั่วโลก ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณและอาหารของไทย คำศัพท์อาหาร “ขนมจีน” ขนมจีนปรากฏในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่จัดเลี้ยงพระเจ้าล้านช้างคราวพานางสร้อยฟ้ามาถวายตัวที่กรุงศรีอยุธยา ปรากฏในขุนช้างขุนแผน^{๑๕}

“เลี้ยงเป็นเหล่าเหล่าลาวคอยชี้ ข้าวเหนียวหักหลังดีไม่เมื่อยขา
แจ่วห่าแจ่วหยกออกมา ทั้งน้ำยาปลาตุกคลุกขนมจีนปล้น”

ขนมจีนกล่าวกันว่ามีที่มาจากมอญว่า คะ-นอม-จิน การพบคำศัพท์อาหารว่า ขนมจีน หรือขนมจีนในการจัดเลี้ยงของราชสำนักในกรุงศรีอยุธยาที่จัดถวายกษัตริย์ล้านช้างย่อมเป็นภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมไทยได้ว่า มีการให้ความสำคัญของการต้อนรับแขกที่จะต้องจัดหาอาหารที่ดีที่สุดมาต้อนรับ ดังสำนวนไทยที่ว่า ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ ขนมจีนจึงจัดได้ว่าเป็นอาหารที่นิยม ในโอกาสพิเศษ เช่น การแต่งงาน เป็นต้น เนื่องจากขนมจีนมีเส้นยาว จึงมีความเชื่อว่าชีวิตคู่จักได้ยืนยาวดังเส้นขนมจีน คำศัพท์อาหาร “ข้าวแช่” ข้าวแช่เป็นอาหารที่นิยมรับประทานตามฤดูกาลคือฤดูร้อน การรับประทานข้าวแช่ทำให้รู้สึกสดชื่น เครื่องเคียงของข้าวแช่นั้นมีมากมายหลายอย่าง ทั้งลูกกะปิ พริกหยวกสอดไส้ หมูฝอย กระชาย และน้ำลอยดอกมะลิ ฯลฯ ปรากฏในรำพันพิลาป^{๑๖}

“ฤดูร้อนก่อนเก่าทำข้าวแช่ นำชมแต่เครื่องกับสำหรับฉัน
ช่างทำเป็นดอกจอกและดอกจันทร์ งามจนขึ้นกระชายทำเหมือนจำปา”

ข้าวแช่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร และวัฒนธรรมการรับประทานอาหารตามฤดูกาลยังแสดงถึงภูมิปัญญาไทย ที่คนไทยปรับตัวในการดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติอย่างเหมาะสม คำศัพท์อาหาร “จ่ามงกุฏ” “ทองหยอด” “ฝอยทอง” ปรากฏในประชุมกาพย์เห่เรือ กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน^{๑๗}

“งามจริงจ่ามงกุฏ ใส่ชื่อจุจมงกุฏทอง
เรียบร่ำค่านึงปอง สะอึ้งน้องนั้นเคยยล”
“ทองหยอดทอดสนิท ทองม้วนมิดคิดความหลัง
สองปีสองปิดบัง แต่ลำพังสองต่อสอง”

^{๑๕} อ้างแล้ว.

^{๑๖} สุนทรภู่, รำพันพิลาป, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://vajirayana.org/รำพันพิลาป/รำพันพิลาป>. (ม.ป.ป.). [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘].

^{๑๗} พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, ประชุมกาพย์เห่เรือ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://vajirayana.org/%๒๐ประชุมกาพย์เห่เรือ/พระราชนิพนธ์รัชกาลที่-๒,๒๕๖๐>, [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘].

“ฝอยทอง เป็นของโย เหมือนเส้นไหมไข่ของหวาน

คิดความยามเยาวมาลย์ เย็บชุนใช้ไหมทองจีน ”

คำศัพท์อาหาร “จ๋ามงกุฏ” “ทองหยอด” “ฝอยทอง” เป็นชื่อขนมที่เป็นมงคล มักถูกจัดไว้ในขนมมงคล ที่นิยมนำไปมอบให้ผู้ใหญ่หรือเป็นขนมที่ใช้ในงานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เนื่องจากชื่ออันเป็นมงคล เช่น จ๋ามงกุฏ มักสื่อความหมายถึงการเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง แสดงความยินดี ทองหยอด มีชื่อของทอง แสดงถึงความมั่งคั่ง ร่ำรวย ฝอยทอง แสดงถึงการครองคู่ที่ยืนยาวและมั่งคั่งร่ำรวย ดังลักษณะของขนมฝอยทองที่เป็นเส้นสีทองยาวเหมือนเส้นไหม ขนม“จ๋ามงกุฏ” “ทองหยอด” “ฝอยทอง” ไม่เพียงเป็นชื่อขนม แต่เป็นความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยและเป็นการเชื่อจากอดีตจนปัจจุบัน

๒.๓ ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย คำศัพท์อาหารที่มาจากคำยืมภาษาต่างประเทศ

ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ติดต่อกับชาวยุโรป และมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับต่างประเทศมายาวนาน มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ไม่เพียงแต่ชาวดังที่สันต์ ท. โกมลบุตร^{๑๖} กล่าวถึงในหนังสือเล่าเรื่องกรุงสยามว่า มงเซญอร์ ปาลเลอกซ์ อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานกว่า ๒๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ยังกล่าวถึงอาหาร ขนม และผลไม้ ในประเทศไทยหลายชนิด เช่น การทำข้าวหมาก “ข้าวเหนียวเป็นอาหารที่พวกลาวนิยมบริโภคกัน แต่คนไทยกับคนจีนมักนำเอามาใช้ทำขนม หรือเอามาทำเหล้าโรงเท่านั้น ทั้งชนิดไม่ปนเป็นแป้ง และชนิดเม็ด ต่อไปนี้เป็นวิธีทำขนมหมัก เขาทำข้าวเหนียวให้สุกได้โดยไม่ต้องใช้น้ำ กล่าวคือเอาลงนึ่งด้วยไอน้ำ ครั้นแล้วก็โรยแป้งเชื้ออันประกอบด้วยขิงและเครื่องเทศอย่างอื่น ๆ แล้วก็แบ่งเข้าห่อไว้ด้วยใบตองยี่สิบสี่ชั่วโมงต่อมา ขนมข้าวเหนียวนี้จะออกกลิ่นและรสหวานคล้ายหล้าองุ่น ใช้บริโภคได้แล้ว” แสดงให้เห็นว่าชาวต่างประเทศก็รู้จักชื่ออาหารไทยหรือคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารไทย คำศัพท์อาหาร “ขนมปัง” คำศัพท์เกี่ยวกับอาหารที่มาจากคำยืมภาษาต่างประเทศ “ขนมปัง” ปรากฏในเรื่องพระอภัยมณี^{๑๗} ตอนที่พระอภัยมณีไปที่กรุงลงกา มีการต้อนรับอย่างดี

“มิดตะเกียบเทียบทำได้สำเร็จ

ทั้งโกเปิดขนมปังเครื่องมังสา

ฝ่ายบุตรพี่น้องสองสุดา

รินสุราคอยประคองให้สององค์ ฯ”

^{๑๘} สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล), เล่าเรื่องกรุงสยาม, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๒), หน้า ๙๖-๙๗.

^{๑๙} กรมศิลปากร, พระอภัยมณี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://vajirayana.org/%/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมศตวชิรญาณ..๒๕๔๔, \[๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘\]](https://vajirayana.org/%/ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมศตวชิรญาณ..๒๕๔๔,%๒๓%กรกฎาคม%๒๕๖๘).

ภาพที่ ๑ ขนมปัง ขนมต้ม ขนมหม้อแกง ที่มา : ผู้เขียน

ขนมปังถือเป็นอาหารหลักของชาวยุโรป แสดงให้เห็นว่าคนไทยในสมัยรัชกาลที่ ๓ รู้จักขนมปัง นอกจากนี้ยังมีอาหารจากเชื้อชาติอื่น ๆ ที่ไทยรับมาและนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย เช่น คำศัพท์อาหาร “จันอับ” คำศัพท์อาหาร “จันอับ” ปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่องนิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน^{๒๐} ความว่า

“ทั้งถ้วยโถโอจานแลจันอับ จะคนนานามนับไปเปนไหนไหน
บ้างหอบคอนร้อนขายอุบายไป บ้างเคาะไม้แทนปากก็มากมาย”

แสดงให้เห็นว่าคณะราชทูตไทยสมัยกรุงธนบุรีรู้จักขนมจันอับอยู่แล้วจากประเทศไทย เมื่อเดินทางไปยังเมืองกวางตุ้งผ่านตลาดได้บรรยายสภาพสังคมจีนในขณะนั้น เป็นภาพสะท้อนว่าไทยรับเอาวัฒนธรรมอาหารจากต่างประเทศเข้ามาเป็นเวลานานแล้ว ปัจจุบันขนมจันอับยังมีในสังคมไทย แต่ได้รับความนิยมลดลงตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป คงไว้แต่ใช้ในการเช่นไหว้เทพเจ้าและงานมงคล เช่นตรุษจีน หรืองานแต่งงานเท่านั้น คำศัพท์อาหาร “มัสมั่น” คำศัพท์อาหาร “มัสมั่น” ปรากฏในกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน ประชุมกาพย์เห่เรือ^{๒๑}

“มัสมั่นแกงแก้วตา หอมยี่ห่วยรสร้อนแรง
ขายได้ไต่กลิ่นแกง แรงอยากให้ไผ่ผินหา”

^{๒๐} พระยามหานุภาพ, นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://vajirayana.org/นิราศพระยามหานุภาพ/นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน>, ๒๕๖๒, [๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๘].

^{๒๑} พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, ประชุมกาพย์เห่เรือ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://vajirayana.org/%ประชุมกาพย์เห่เรือ/พระราชนิพนธ์รัชกาลที่-๒>, ๒๕๖๐ [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘].

มัสมั่นเป็นอาหารที่ได้รับอิทธิพลมาจากมุสลิม และไทยได้นำมาผสมผสานให้มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย จนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมาจนปัจจุบัน ดังที่ มัสมั่น ได้รับการยกย่องว่าเป็นอาหารที่อร่อยที่สุดในโลก“ CNN travel ยก แกงมัสมั่นไทยครองอันดับ ๑ เมนูอร่อยที่สุดในโลก เว็บไซต์ CNN travel นำเสนอบทความเรื่อง “๕๐ อาหารที่ดีที่สุดในโลก” (The world’s ๕๐ best foods) จัดอันดับแกงมัสมั่นของไทยอยู่ในอันดับที่ ๑ ต้มยำกุ้ง อันดับที่ ๘ และส้มตำไทยอันดับที่ ๔๖ ทั้งนี้ เมนูที่ได้รับการจัดอันดับล้วนเป็นเมนูยอดนิยมสำหรับชาวไทยและชาวต่างชาติ”^{๒๒} การพบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารที่มาจากคำยืมภาษาต่างประเทศแสดงให้เห็นถึงการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและประเทศต่าง ๆ มายาวนาน

๒.๔ ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย คำศัพท์อาหารที่มาจากภาษาถิ่น

อาหารไทยแต่ละภูมิภาค มีความแตกต่างกันไปตามวิถีชีวิต วัฒนธรรม ของแต่ละภูมิภาค ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายและแตกต่างทางวัฒนธรรมไทย การพบคำศัพท์อาหารที่มีที่มาจากภาษาถิ่น ในวรรณกรรมไทย ประชุมกาพย์เห่เรือ^{๒๓} ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ แสดงให้เห็นว่าอาหารท้องถิ่นก็เป็นรู้จักของคนในราชสำนักแล้ว และเป็นพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่มีความรอบรู้ด้านวัฒนธรรมอาหารโดยแท้

“**ก้อยกุ้ง**ปรุงประทีน วางถึงลิ้นดินแดโดย
รสทิพย์หยิบมาโปรย ฤจะเปรียบเทียบพันขวัญ”

คำศัพท์อาหารไม่เพียงแต่แสดงความสำคัญของปัจจัย ๔ ในการดำรงอยู่ของมนุษย์แต่ยังเป็นการแสดงความสัมพันธ์ทางภาษากับวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้นได้เป็นอย่างดีสอดคล้องกับ มาลีทตพรหมทตเวที^{๒๔} กล่าวไว้ในอาหารการกินในพระอภัยมณี ดังนี้ “จะเห็นได้ว่าอาหารที่ปรากฏอยู่ในเรื่องพระอภัยมณี ไม่ได้แตกต่างจากอาหารในปัจจุบัน เพียงแต่บางชนิดอาจไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย อาจเนื่องมาจากเป็นอาหารเฉพาะกลุ่มหรือเป็นอาหาร ที่มีเครื่องปรุงและขั้นตอนในการทำมาก จึงไม่ค่อยมีใครทำ เพราะสิ้นเปลืองเวลา ทำให้คนทั่วไปไม่มี โอกาสได้พบเห็นบ่อยนัก สุนทรภู่ให้ความสนใจเรื่องอาหารการกินและมีความรู้เรื่องอาหารของชาติต่าง ๆ ดี สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับอาหารประเภทต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน” การปรากฏชื่อคำศัพท์อาหารในวรรณกรรมไทยสมัยต่าง ๆ ย่อมสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

^{๒๒} กระทรวงต่างประเทศ, CNN travelยกแกงมัสมั่นไทยครองอันดับ๑เมนูอร่อยที่สุดในโลก,[ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://web.facebook.com/ThaiMFA/posts/cnn-travel-%E0%B8%A2%E0%B8%8๑-%?_rdc=๑&_rdr#, ๒๕๖๔, [๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔].

^{๒๓} อ้างแล้ว.

^{๒๔} มาลีทตพรหมทตเวที, “อาหารการกินในพระอภัยมณี”,วารสารราชบัณฑิตยสถาน, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๕) : ๑๔๓.

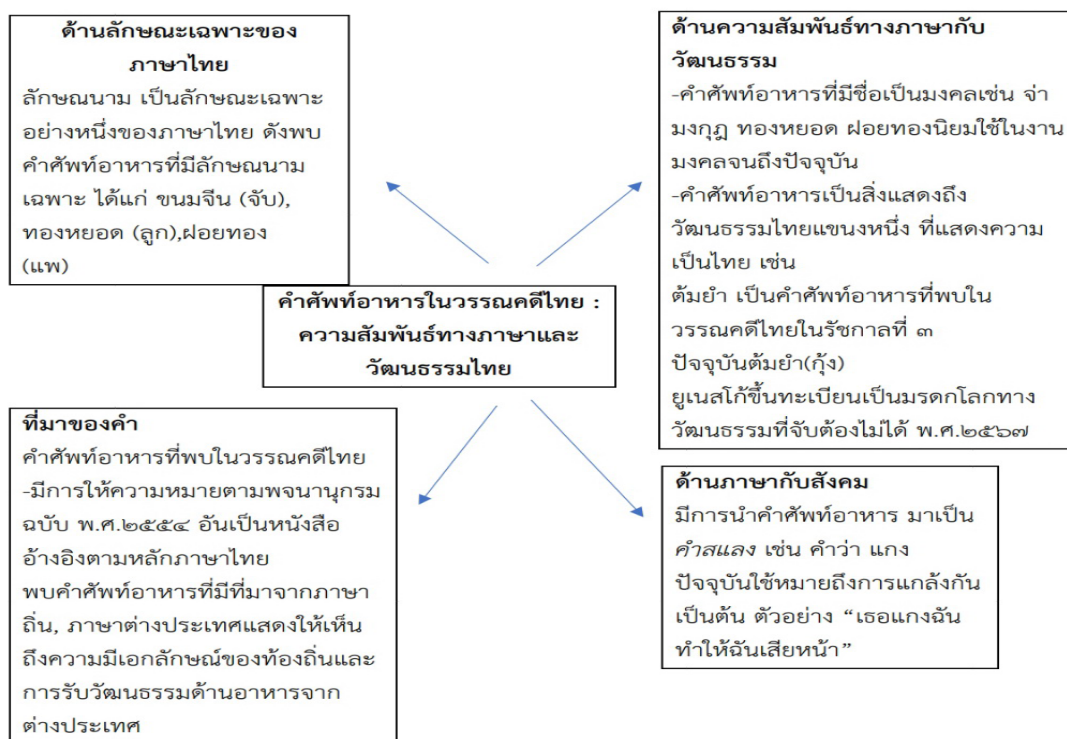
บทสรุป

ผู้เขียนรวบรวมคำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยคัดเลือกมานำเสนอจำนวน ๑๕ คำ มาจากวรรณคดีไทย ดังนี้ สมัยสุโขทัย ไตรภูมิพระร่วงพบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหาร คือ คำว่า ขนมต้ม แต่เนื่องจากไม่มีการให้ความหมายตามพจนานุกรมจึงไม่นำเสนอลงในตาราง ในสมัยอยุธยาไม่พบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหารในวรรณคดีที่ชัดเจน สมัยกรุงธนบุรีพบคำศัพท์เกี่ยวกับอาหาร นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน, สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๔ เรื่อง คือ เสภาขุนช้างขุนแผน, กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน, พระอภัยมณี, รำพันพิลาป ดังพบคำศัพท์อาหารที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตมากที่สุดจำนวน ๖ คำ, รองลงมาคือคำศัพท์อาหารที่นิยมใช้ในประเพณี จำนวน ๕ คำ, คำศัพท์อาหารที่มาจากคำยืมภาษาต่างประเทศ จำนวน ๓ คำ, และคำศัพท์อาหารที่มาจากภาษาถิ่นจำนวน ๑ คำ คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทยแสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยอย่างชัดเจนทั้งอาหารคาว อาหารหวาน คำศัพท์อาหารพบในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย คนไทยมีวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร ทั้งอาหารที่ใช้ในประเพณี เช่น ประเพณีแต่งงาน และอาหารที่รับประทานตามฤดูกาล เช่น ข้าวแช่ ที่นิยมรับประทานในฤดูร้อนช่วงสงกรานต์ อีกทั้งคำศัพท์อาหารไทยยังได้รับการยอมรับจากยูเนสโก ให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

องค์ความรู้ใหม่

คำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทย : ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย มีองค์ความรู้เพิ่มเติมในด้านภาษา ลักษณะนามอันเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาไทย คำศัพท์อาหารในวรรณกรรมไทยที่เสนอในบทความนี้มีลักษณะนามเฉพาะสำหรับอาหารชนิดนั้น ๆ ด้านที่มาของคำ พบคำศัพท์อาหารที่มีที่มาจากภาษาต่างประเทศ, ภาษาถิ่น แสดงถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่มีการยืมคำ รับคำจากภาษาอื่นมาใช้ในภาษาไทย ด้านวัฒนธรรม ด้านภาษากับสังคม คำศัพท์อาหาร มาเป็นคำสแลง เช่น คำว่า แกงปัจจุบันใช้หมายถึงการแก่งกัน ด้านสะท้อนภาพวัฒนธรรม คำศัพท์อาหารที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น จ๋ามงกุฎ ทองหยอด ฝอยทอง นิยมใช้ในงานมงคลจนถึงปัจจุบัน ดังแผนภาพ

ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาคำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทย : ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย

แผนภาพที่ ๑ แสดงแผนภาพความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาคำศัพท์อาหารในวรรณคดีไทย : ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริวัฒนอนิเตอร์พรินท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- มงเซญัวร์ ปาลเลกัวซ์. เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๒.
- กรมศิลปากร. ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดวชิรญาณ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://vajirayana.org/%20ขุนช้างขุนแผน-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ/> [๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๘].
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://qrcode.culture.go.th/pdfbook/ich%20\(3\).pdf](https://qrcode.culture.go.th/pdfbook/ich%20(3).pdf) [๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๘].
- กรมศิลปากร. ไตรภูมิพระร่วง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.finearts.go.th/nlttrang/view/42488-ไตรภูมิพระร่วง> [๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๘].

- สุวรรณา เกรียงไกรเพชร. “พระอภัยมณีไม่เคยเสวยเหล้า อาหารการกินกับมิติทางวัฒนธรรม”. สุนทรภู่อาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/id/๑cb๓df๔c-a๕de-๔ab๒-๘๙๔c-d\[๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘\]](https://sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/id/๑cb๓df๔c-a๕de-๔ab๒-๘๙๔c-d[๒๘%20กรกฎาคม%20๒๕๖๘]).
- supachai kanrew. บทบาทของอาหารไทยในบริบทสังคมวัฒนธรรมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://contributor.lib.kmutt.ac.th/@supachai> [๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘].